כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת קרח ■ כ"ג סיון ה'תשפ"ב ■ 22.06.2022 ■ גליון מס' 689 ■

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

חכמות נשים בנתה ביתה
על האדם נאמר: "אעשה לו עזר כנגדו" ואמרו חז"ל: "זכה כנגדו לא...
המשך בעמ' 2

על דְּבָעִים
כשהחלה מחלוקתו של קורח וכל עדתו, נפל משה על פניו וחלשה...
המשך בעמ' 2

וקרא זה אל זה ואמר / תגובות
כותב הרב פרופ' נרי"ה גוטל הי"ו: הסיפור על הגרש"ז אוירבך זצ"ל...
המשך בעמ' 4

שו"ת קיץ
כתיבת המחאה בשבת לרופא כדי לשלם את שכרו
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
"בעזרת ברכת גדולי הדור"
שניהם ישבו ליד קערת הארבע'ס, גדושה בגרגרי חומוס רכים בזוקים...
עיסקת פלמן - רבינוביץ
הגאון רבי שמואל פלמן זצ"ל, אביו של רבי בן ציון פלמן זצ"ל, זכה ללמוד...
המשך בעמ' 6

שביבים
■ *"לי הכסף ולי הזהב"*
■ *מנפלאות רבי אהרון לייב זצ"ל*
המשך בעמ' 9

זכות משה הועילה
"הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע" מבאר רבינו אור החיים...
המשך בעמ' 11

גלות טוניסיה
גלות תוניסיה הייתה המרכז הרוחני-תורני של יהדות צפון אפריקה בין...
המשך בעמ' 12

"אבדה לנו נשמה!"

/ הרב יוסף גרליצקי, רב מרכז תל-אביב

בשכונת מרכז תל-אביב בה אני מכהן כרב, סוג המודעות הפופולאריות ביותר שניתן להיתקל בהן על כל עמוד ועץ רענן, הוא אותן מודעות שעליהן מתנוססות תמונות כלבים או חתולים, עם הכיתוב הזועק לעזרה: "אבד לנו כלבנו האהוב העונה לשם .... המוצא הישר יבוא על שכרו". במקרים רבים מוסיפים כותבי המודעה גם כמה מילות תחינה נרגשות: "אנא, רחמו עלינו, אנחנו מתגעגעים לכלב החמוד שלנו", וכיוצא בזה.

אחת התובנות החשובות שהנחיל מייסד תנועת החסידות, רבי ישראל בעל-שם-טוב, לעולם האמונה והמחשבה היהודי, היא האמרה כי כל דבר שיהודי רואה או שומע, גם אם נתקל בהן 'במקרה' ברחוב - משמים גרמו לו לראות או לשמוע זאת, ודוקא במקום זה, כדי שהדבר יוסיף וילמד אותו משהו בחייו הרוחניים. מה רוצים משמים 'להזכיר' ליהודי הגר במרכז ת"א, שעבור זה גורמים לו להיתקל שוב ושוב במודעות מעין אלו (כאשר ספק גדול אם אי פעם יוכל להועיל לבעלי המודעה..)?

התשובה לכך היא לא רק ברורה אלא גם זועקת, מכל פינת רחוב ומכל גינה ציבורית, בתל-אביב ובמקומות רבים בארץ. בכל מקום ניתן לראות בני נוער מסתובבים בעיניים 'כבויות' ובחדלון נפש, חסרי תוכן רוחני ושמחה אמיתית. אלו ילדי ישראל יקרים, פוטנציאל אדיר של אור וקדושה, ש'הלכו לאיבוד' להוריהם - אברהם יצחק ויעקב, שרה רבקה רחל ולאה.

בכל עת ובכל שעה 'הולכים לאיבוד' עוד ועוד ילדים כאלו, לא רק להוריהם אלא לכלל ישראל. ילדים שלא זכו לטעום בילדותם את אותה תמצית חיים של תורת ישראל המתוקה מדבש, כפי שקיבלו אותה בילדותם אבות אבותיהם לאורך מאות דורות, והם הולכים ותועים בשדות זרים, בחיפושי בילויים ו'תוכן' מזויף, עד שרבים מהם, רחמנא ליצלן, מתבוללים כליל בין אומות העולם.

היכן המודעות הזועקות "אבדה לנו נשמה יהודית?!" מדוע לא רואים תחינות נרגשות בכל פינה "אבדה לנו נשמה יהודית מלאת טוהר וטוב, אנא עזרו לנו להחזירה הביתה"?!

בימים אלו כל מפלגה מתפארת בהישגיה בכנסת, בשלל הנושאים החשובים - בטחון, יוקר המחיה, בריאות וכך הלאה. אף לא אחת מן המפלגות מוצאת לנכון אפילו לנסות לעשות משהו בנושא הבוער ביותר העומד על הפרק - אותם ילדי ישראל שאלפים מהם 'הולכים לנו לאיבוד' מידי שנה בשנה. אף אחד אינו מצהיר אפילו באופן תיאורטי, כי ברצונו לעשות שינוי בחינוך בישראל, להכניס סוף סוף מעט "יידישקייט" לבתי-הספר הישראליים; חינוך שבו לא ילמדו בצורה 'אובייקטיבית' על מסורת התורה והמצוות כחלק מ"תולדות העמים" (חלילה), אלא כחלק אהוב והכרחי בחיי האושר היהודי האמיתי.

זכורני שלפני כמה וכמה שנים השתתפתי בהתוועדות בחג 'מתן תורה' אצל הרבי, והרבי זעק מקירות לבו הק' על מצב החינוך בארץ הקודש, בין היתר התבטא הרבי שבבתי ספר בארץ הקודש מכניסים הכל חוץ מ"שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד"! מותר לחנך ולדבר על הכל חוץ מלהכניס את הקב"ה בתוך כותלי בית הספר!! "הקימו בכל עיר ועיר מרכזי 'טיפת חלב' לרווחתו הגשמית של כל ילד וילדה", אמר הרבי, "אבל טיפת מים, של 'אין מים אלא תורה', עבור רווחתו הרוחנית של כל ילד וילדה - על זה לא חשבו בארץ..."

מעולם לא בדקתי 'מה התכוון המשורר' במודעות הכלבים האבודים כשכתב "המוצא הישר יבוא על שכרו"... אך בנושא ה'נשמות האבודות' הדבר ברור - כל מי שיעשה משהו, למען חינוך יהודי, להשיב הביתה נשמה יהודית לדרך אבותיה, אין שיעור לשכר שיקבל על כך מאבינו שבשמים, שעבורו - כדברי ה'בעל-שם-טוב' - כל יהודי אהוב לפני הקדוש-ברוך-הוא כבן יחיד שנולד לאביו לעת זקנותו.

כל פעילות, או סיוע לפעולות, שתכליתן היא להחדיר בליבם ונשמתם של ילד וילדה יהודיים את הזכות הגדולה ש"בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" - היא בימינו בבחינת הצלת נפשות ממש, שעליה נאמר "כל המציל נפש אחת מישראל, כאילו קיים עולם מלא", ומביא לעצמו ולעולם כולו גאולה וישועה. ■

חכמות נשים בנתה ביתה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

על האדם נאמר: "אעשה לו עזר כנגדו" ואמרו חז"ל: "זכה כנגדו לא זכה מנגדתו" [יבמות סג א] המאמר לפי פשוטו הוא שהאשה היא כח עזר טפל המסייעת לאדם שזכה, ואם לא זכה האשה מפריעה לו. אך יש מפרשים שהאשה היא תמיד השותפה הטובה של האדם, שאם "זכה" האשה מסייעת לו, ואם "לא זכה" היא עומדת מנגד ודואגת להשיבו לדרך הנכונה. דוגמא להשפעה של העמידה מנגד של האשה לטובה מוצאים אנו בהתנהגותה של אשת און בן פלת שהצילה אותו ממחלוקת קרח: "און בן פלת אשתו הצלתו, אמרה לו מה נפקא מינה לך? אם משה הרב אתה תלמיד ואם קרח הרב תהיה תלמיד, אמר לה: ומה אעשה? הרי הייתי עם קרח ונשבעתי לו אמונים, אמרה לו: הרי ידוע כי כל העדה קדושים וצנועים, שב אתה ואני אציל אותך, השקתו יין ונשתכר, והשכיבתו בתוך הבית והיא התיישבה על יד הפתח ופרעה את שערה, וכל מי שבא לקרוא לו וראה לאשתו היה חוזר, ובינתיים נבלעו עדת קרח" [סנהדרין קט א]. אלא שבמעשה זה לא הביאה לו עדיין הצלה גמורה, והיא ממשיכה במאמציה כמו שמובא במדרש הגדול [במדבר טז לב]: "בשעה שפתחה הארץ את פיה, היתה מבקשת לבלוע את און שהיה (שוכב) במטה, עמדה אשתו ואחזה במטה ואמרה: ריבון העולמים, כבר נשבע און בשמך הגדול שלא יהיה במחלוקת לעולם, שמך חי וקיים לעולם, אך אם יכפור בשבועה אתה יכול להיפרע ממנו לאחר מכן. אמרה לו לאון: קום צא! אמר לה: מתבייש אני ממשה רבנו, אמרה לו אני אצא עמך, מיד יצאה ועמדה לפני משה, ברח משה ממנה, כשנעמדה היתה צווחת ובוכה, אמר משה: מה טיבה של אשה זו? אמר לו: רבנו כך וכך היה מעשה, הלך עמה לביתה ועמד על הפתח וקרא לאון בן פלת ואמר לו: המקום ימחול לך". ועליה נאמר: "'חכמות נשים בנתה ביתה' - זו אשתו של און בן פלת" [סנהדרין קי א].

אשתו של און בן פלת לא היתה האשה הראשונה שהשפיעה לטובה על בעלה או על בני דורה, קדמה לה שרה אמנו כשראתה את ישמעאל מצחק עם יצחק ובוויכוח שלה עם אברהם אומר הקב"ה לאברהם: "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה". גם בוויכוח של יצחק ורבקה לגבי עשו מכריעה ההשגחה העליונה כרבקה עד שיצחק עצמו הכיר לבסוף בצדקתה. וכן מרים־אחות־משה כבר כילדה קטנה מעמידה את אביה במקומו, כמו שמובא במסכת סוטה [יב א]: "וילך איש מבית לוי - להיכן הלך? שהלך בעצת בתו. עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע 'כל הבן הילוד היאורה תשליכהו' אמר (עמרם) לשווא אנו עמלים, עמד וגרש את אשתו, עמדו כולם וגרשו את נשותיהם. אמרה לו בתו: קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות, פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה גזרת בעולם הזה ולעולם הבא, פרעה הרשע ספק מתקיימת גזרתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק אתה שגזירתך מתקיימת. עמד והחזיר את אשתו עמדו כולם והחזירו את נשותיהם".

ואחרי כן בלכתם במדבר גם שם הראו הנשים עליונות על הגברים, כמו שמובא במדרש: "אותו הדור הנשים היו גודרות מה שהאנשים פורצים, שכן אתה מוצא שאמר להם אהרון: 'פרקו נזמי הזהב' ולא רצו הנשים, ואילו בגברים נאמר: 'ויתפרקו כל העם' והנשים לא נשתתפו במעשה העגל. וכן במרגלים שהוציאו דיבה וישובו וילינו עליו ועליהם נגזרה גזרה שאמרו: 'לא נוכל לעלות אל העם', אבל הנשים לא היו עמהם בעצה, שהרי כתוב למעלה מן העניין: 'כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם איש' - איש ולא אשה, על מה שלא רצו להיכנס לארץ, אבל הנשים קרבו עצמן לבקש נחלה, 'ותקרבנה בנות צלפחד'". [תנחומא פנחס ז] וכמובן שקיימים דוגמאות נוספות, ועל פי הדוגמאות הללו יש להבין אחרת את הכתוב: "כל כבודה בת מלך פנימה", לא במובן שעל האשה להסתגר בביתה, אלא 'כבודה' פירוש 'רכושה' [עיין שופטים יח כא], והפירוש הוא שעל האשה להפנות את רכושה שהם כישרונותיה ותכונותיה, פנימה, לשמירה וטיפוח הצד הפנימי של הבית, הבית של האיש הפרטי והבית של המסגרת הלאומית, שבעניין זה כוחה של האשה עולה על הגברים.

על דְּבָעִים

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה הריני כפרת משכבה

כשהחלה מחלוקתו של קורח וכל עדתו, נפל משה על פניו וחלשה דעתו - כיוון שעליו לבקש על ישראל בפעם הרביעית. ויתכן שזו פעם אחת יותר מדי, ותפילתו עלולה שלא להתקבל בפני ה'[1].

שלושת החטאים הקודמים קשורים האחד בשני - חטא העגל, המתאוננים וחטא המרגלים. שכן כבר מחטא העגל עלתה במחשבה לפניו, לא להכניס את ישראל לארץ כעת אלא רק לאחר דור נוסף. והדבר אכן נחתם על ישראל בחטא המרגלים, אז נגזר עליהם לנדוד ארבעים שנה במדבר[2].

וכשם שהתמלאה סאת חטאם של ישראל בחטא המרגלים, כך התמלאה סאתם של קציני העם בחטא המתאוננים. ולמרות שהם

חטאו כבר בהר סיני כשחזו את האלוקים, מתוך מאכל ולא בכובד ראש. רק במתאוננים נפרע מהם על כך, שלא הם יהיו אלו שמכניסים את העם לארץ[3].

וכעת נוסף הסירחון הרביעי שבידם, בחטאו של קורח וכל עדתו. שאף הוא כהמשך לחטא המרגלים, כפי שטענו דתן ואבירם כנגד משה - שגזר עליהם למות במדבר ולא להיכנס לארץ[4].

ואמנם דווקא לאחר חטא זה מודיע הקב"ה לישראל שהם לא ימותו עוד, ויהיו אלו בני קהת שיישאו מכאן ואילך את חטא העם[5].

דבר זה כבר הובטח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים - שלא תקום צרה יותר מאשר לארבע דורות. ואפילו הרשעים שבעם יכולים לזכות בזכות אבותם עד לארבעה דורות[6] - כפי שכרת הקב"ה על כך ברית, לאחר חטא העגל[7].

במשכן ובבית המקדש היו ארבעה כלים - בקודש ובקודש הקודשים. מנורה, שולחן ומזבח - בקודש. וארון הברית - בקודש הקודשים. שכן אלו ארבע כוחות המשלימים זה את זה, ורק כולם יחדיו מביאים להופעת השכינה בישראל.

ארבעת החטאים של ישראל במדבר, היו כנגד עניינם של אותם הכלים.

חטא העגל שבו ביקשו ישראל להקים להם מנהיג שיורה את דרכם - היה כנגד עניינה של המנורה, המאירה לכל באי עולם.

חטא המתאוננים היה כהמשך למה שעשו בהר סיני, אז חשבו הם להיות כמורי ההוראה לרבים - אך בלא הזהירות הנצרכת לכך. ועניין זה בא כנגד **ארון הברית** בו מונחת העדות - בספר התורה. ולו היו מתאפקים ושומרים על עצמם, לא היו ניזוקים. ומעין זה אף ארע עם שאר אצילי בני ישראל - נדב ואביהו, שביקשו להיכנס אל הקודש בלא הכנה לפני כן[8]. ולבסוף הוזהר אהרון שלא לעשות כמותם - שלא יכנס לקודש הקודשים אלא פעם אחת בשנה ביום הכיפורים, רק לאחר שבעת ימי הכנה לפני כן.

חטא המרגלים בא לישראל על מאיסתם בארץ חמדה - שהוציאו לעז על פירותיה שהם משונים, ואין הפרנסה מצויה שם כמו במצרים[9]. וזה כנגד עניין ה**שולחן** שבמשכן - המברך את כל מיני הפירות והתבואה בעם ישראל[10].

וכעת בחטאו של קורח וכל עדתו הם מבקשים לקחת את העבודה החביבה שבכהונה - הקטרת הקטורת[11], שהיא כנגד עניין **מזבח הקטורת** הנמצא בקודש.

אחרי חטא העגל מלמד הקב"ה את משה - מהו עניינה של התפילה המסוגלת להפוך את הדין[12]. ואכן משה מחלה עצמו על ישראל, בהתאמצות של תפילה[13]. ובכל אחד מהחטאים שבאו אח"כ - מוסר עצמו ונופל משה על פניו[14], כאדם חשוב המובטח לו שתפילתו תתקבל[15].

ומתוך אותם ארבעה חטאים, מתברר עניין קדושת ישראל - בהשראת השכינה בנו.

לאחר חטא העגל אנו זוכים, שלא שורה עוד השכינה אלא עלינו ולא על האומות[16].

לאחר חטא המתאוננים ומינוי הזקנים, זוכים כל זקני הדורות להיות כבית דינו של משה - בהשראת השכינה בהם[17].

אחרי חטא המרגלים מבשר הקב"ה לישראל על עניין הנסכים והמנחות - הבאים לעשות נחת רוח לפניו, בריצוי הקורבנות[18].

ולאחר חטאו של קורח, נותן הקב"ה לאהרון וכל בניו הכוהנים את עשרים וארבע מתנות הכהונה - בברית עולם[19].

ואף אנו בני הדור הרביעי לשיבת ציון החדשה[20], מייחלים ומצפים להשלמת הופעת שכינתו יתברך עלינו ברחמים.

1 - **וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו** (תנחומא; מ"ר) מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל - (שמות לב, יא) ויחל משה, במתאוננים - (במדבר יא, ב) ויתפלל משה, במרגלים (שם יד, יג) - ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים, במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו. משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא אמר עד מתי אטריח על המלך שמא לא יקבל עוד ממני - רש"י במדבר טז, ד

2 - ושנה ראשונה היתה בכלל ואע"פ שקדמה לשלוח המרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנאמר (שמות לב) וביום פקדי במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם ואף כאן נא' תשאו את עונותיכם ולא עוונכם שתי עונות של עגל ושל תלונה - שם יד, לג

3 - הזקנים הראשונים היכן היו והלא אף במצרים ישבו עמהם שנאמר (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל אלא באש תבערה מתו וראוים היו מסיני לכך דכתיב (שמות כד) ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש כנושך פתו ומדבר בפני המלך וזהו (שם) ויאכלו וישתו ולא רצה הקב"ה ליתן אבלות במתן תורה ופרע להם כאן - שם יא, טז

4 - אמרת לנו (שמות ג) אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ וגו' משם הוצאתנו ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו אלא גזרת עלינו להמיתנו במדבר שאמרת לנו (במדבר יד) במדבר הזה יפלו פגריכם - שם טז, יד

5 - **אתה ובניך ובית אביך** הם בני קהת אבי עמרם. תשאו את עון המקדש עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם - שם יח, א

6 - **ועל רבעים** דור רביעי נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים - רש"י שמות לד, ז

7 - עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה עתים לא אענה אבל בשעת מעשה א"ל הנה אנכי כורת ברית הבטיחו שאינן חוזרות ריקם - שם לג, יט

8 - **וירא את אלהי ישראל** נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים וגו' ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה בקצינים שבמחנה - שם כד, י

9 - **בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים** הוצאתו לשנאה היתה משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות אחת של שקיא ואחת של בעל למי שהוא אוהב נותן של שקיא ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל ארץ מצרים של שקיא היא שנילוס עולה ומשקה אותה וארץ כנען של בעל והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען - רש"י דברים א, כז

10 - פתח רבי ייסא ואמר ועשית שלחן וגו', שלחן זה הוא עומד בפנים במשכן, וברכה עליונה שורה עליו, וממנו יוצא המזון לכל העולם - זוהר תרומה, תקג

11 - **זאת עשו קחו לכם מחתות** מה ראה לומר להם כך אמר להם בדרכי העכו"ם יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה וכולם (ס"א ואין כולם) מתקבצים בבית אחד אנו אין לנו אלא ה' אחד ארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכהן גדול אחד ואתם ר"ן איש מבקשים כהונה גדולה אף אני רוצה בכך הא לכם תשמיש חביב מכל היא הקטרת החביבה מכל הקרבנות - רש"י במדבר טז, ו

12 - **הניחה לי** עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם (שמ"ר) - רש"י שמות לב, י

13 - תניא רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו מאי אחילו אמר רבי אלעזר אש של עצמות - ברכות, לב.

14 - בחטא המתאוננים תשש כוחו של משה, **אם ככה את עשה לי** תשש כחו של משה כנקבה כשהראוהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו א"כ הרגני תחלה - רש"י במדבר יא, טו

בחטא המרגלים נפלו משה ואהרון על פניהם, ויפל משה ואהרן על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל - במדבר יד, ה

בחטאו של קורח וכל עדתו, שוב נופלים משה ואהרן על פניהם, ויפלו על פניהם - שם טז, כב

15 - אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון - מגילה, כב:

16 - **גם את הדבר הזה** שלא תשרה שכינתי עוד על עובדי אלילים אעשה - רש"י שמות לג, יז

17 - ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה.... שלא יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן פלוני כנדב ואביהוא פלוני כאלדד ומידד - ר"ה, כה.

18 - כשתבאו שם ותעלה על לבבכם לעשות אשה לה'. **ריח ניחח** שיהיה נחת רוח לפני - רש"י במדבר טו, ג

19 - **ואני הנה נתתי לך** (ספרי) בשמחה לשון שמחה הוא זה כמו (שמות ד) הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין בא אחד וערער (עליו) על השדה א"ל המלך כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין אף כאן לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה בא הכתוב ונתן לו (חולין קלג) כ"ד מתנות כהונה בברית מלח עולם ולכך נסמכה פרשה זו לכאן - שם יח, ח

20 - **הדור ראשון** הם בני העליות הראשונות, **הדור השני** אלו פליטי השואה, **הדור השלישי** אלו בני לוחמי מלחמות ישראל **והדור הרביעי** אלו בני ימינו אנו

וקרא זה אל זה ואמר תגובות

כותב הרב פרופ' נרי"ה גוטל הי"ו :

הסיפור על הגרש"ז אוירבך זצ"ל וד"ר וולך - חביב, אך... אינו מדוייק. (גיליון פרשת שלח, מדור שביבים, , עובדות והנהגות של הגרש"ז אויערבך זצוק"ל , מאת הרב יעקב הייזלר)

מן המפורסמות שהגרש"ז בדק זאת עם ברווז, ודווקא ברווז - ראה שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן צא: "... והנה בזמננו ידוע ומפורסם דשיעור מדת החום של ברווז חלוק מבני אדם שהם בערך = שלושים ושבע= מעלות, וגם לא כשור ופרה שאין החום שלהם עולה על ארבעים מעלות, אלא מדת החום של ברווז בריא הוא קרוב לארבעים וחמש מעלות, והדם היוצא מבית השחיטה עולה לפחות במעלה אחת, וכשהוא חולה עולה החום לפחות בשתי מעלות, וכיון דחזינן בגמ' דבשעת גמר שחיטה חיים טפי ואפי"ה קיי"ל שהוא צונן, וגם לא נזכר שיש חילוק בין שוחט בריא לשוחט חולה, א"כ אפשר דמוכח שעד =ארבעים ושמונה= מעלות ג"כ חשיב צונן, אך אף אם יתברר דברווזים לא חיימי טפי בשעת שחיטה, גם לא נדון מאלו המקרים שהחום עולה אצלם כשהם חולים, מ"מ כיון שדבר זה עכ"פ פשוט וברור שאין לחלק בין סכין ששחט בה שור ובין סכין ששחט בה ברווז, וגם בשוחט את הברווז נקטינן דבתחלת שחיטה הוה לכו"ע צונן גמור ואין הסכין בולע כלום, א"כ מוכח ודאי דעד שעור של =ארבעים וחמש= מעלות "צלזיוס" אין לחוש כלל דשמא היד סולדת בו..."

שו"ת קיץ

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

כתיבת המחאה בשבת לרופא כדי לשלם את שכרו

שמעתי סיפור מעניין מהרב אהרן פסין שליט"א ומאחר ויש לי בו הערה הלכתית, אמרתי אכתוב זאת עלי כתב.

ומעשה שהיה כך היה:

בעיצומו של יום שבת קודש, רעייתו של ר' ראובן, החלה לחוש שלא בטוב, עד שבשלב מסוים, ראובן - בעלה, חשש שמא יש כאן חשש של פיקוח נפש.

ומאחר שאף ספק של פיקוח נפש דוחה שבת, לא לקח ראובן סיכון, והתקשר לרופא פרטי שיבוא לבדוק את רעייתו, ולהורות על המשך הטיפול.

כאשר הגיע הרופא לבית משפחת כהן, הבין כי הוא הגיע לבית משפחה שומרת תורה ומצוות, וחשש כי לאחר הטיפול לא יקבל את שכר טרחתו מאחר ובשבת - שומרי השבת - לא מתעסקים עם כספים, והוא יצטרך לרדוף אחרי ר' ראובן במשך השבוע כדי לקבל את שכר טרחתו.

לכן הודיע מראש לר' ראובן, כי אם הוא לא מתחייב לשלם לו מיד לאחר גמר הטיפול על אף שזה יהיה בעיצומו של יום השבת, הוא מצדו לא יתחיל כלל במלאכתו ויחזור על עקבותיו כאשר בא.

לר' ראובן לא נותרה ברירה, ולכן התחייב כי בגמר הטיפול ישלם את שכר טרחתו של הרופא.

לאחר גמר הטיפול, ולאחר שהרופא אבחן שב"ה מצבה טוב, ואין ולא היה חשש של פיקוח נפש, הגיע עת התשלום.

ר' ראובן עמד בהתחייבותו וניגש לשלם לרופא את הסכום שנקב - מאתיים וחמישים שקלים חדשים.

אולם מאחר ולא היה לר' ראובן כסף מזומן, הוא נאלץ לרשום המחאה בנקאית (צ'ק) וכאשר הרופא קיבל את ההמחאה לידיו - הוא הופתע לגלות את הסכום אשר היה רשום בו - אלף ש"ח!.

הרופא שאל את ר' ראובן, מדוע רשם לו סכום כה גבוה, בעוד הוא ביקש רק רבע מסכום זה?

תשובתו של ר' ראובן הדהימה את הרופא - ר' ראובן ענה לו, כי מאחר ויש עשיית מלאכה בשבת בכל אות ואות שהוא כותב הרי שהוא העדיף לכתוב את המילה 'אלף' שיש בה רק שלוש אותיות, מאשר לכתוב את המילים 'מאתיים וחמישים' שיש בהן יותר אותיות, וזאת כדי למעט בעשיית מלאכות בשבת.

הרופא התרשם כל כך ממעשה זה, שהחל להרהר בהרהורי תשובה, ולאחר זמן החל בתהליך של תשובה, וכיום הוא שומר תורה ומצוות ב"ה.

המוסר השכל מהסיפור הוא - בשבע מאות וחמישים ש"ח - אפשר להחזיר יהודי בתשובה!

עד כאן הסיפור.

והנה כאשר שמעתי סיפור זה, תמהתי לעצמי היאך היה מותר לר' ראובן לכתוב המחאה זו, הרי אף על פי שמיעט כמה שאפשר בכמות האותיות שכתב, מכל מקום עדיין זה חילול שבת מהתורה בעשיית מלאכת 'כותב', והיאך היה מותר לו לחלל שבת, בשביל לשלם את שכר הטרחה לרופא?

ואילו היה מדובר שהרופא היה דורש את התשלום עוד קודם תחילת הטיפול, או אז היה מקום להתיר זאת, מאחר ובלי התשלום החולה לא תקבל את הטיפול, ומאחר באותו זמן היה חשש וספק של פיקוח נפש, אם כן מאחר והתשלום היה נצרך והכרחי כדי לאפשר את הטיפול - הרי שיש לעשות כן.

אך בסיפור שלפנינו מדובר שמועד התשלום הוא לאחר הטיפול, ואם כן האם בשביל שראובן יעמוד בהתחייבותו לרופא - מותר לחלל את השבת בעשיית מלאכה מהתורה? לא שמענו על היתר כזה.

והנה אילו היה מדובר שיש חשש שמצבה של האישה יורע שוב במהלך השבת ושוב יצטרכו לקרוא לאותו רופא, ומאחר ור' ראובן לא עמד בהתחייבותו הרופא לא יגיע בשנית, הרי שאו אז יש מקום לשקול להתיר זאת, מאחר ובתשלום אנו מונעים מקרה של פיקוח נפש עתידי שיש חשש סביר שאכן יזדמן לפתחנו.

אך לפי המתואר בסיפור היה זה מקרה של 'אזעקת שווא' ורעייתו של ר' ראובן לא הייתה כלל במצב של פיקוח נפש אף קודם טיפולו של הרופא, ואם כן על אף שאכן ר' ראובן נהג כשורה בזה שהזעיק את הרופא, מכל מקום לאחר שהתברר שאין כאן פיקוח נפש, היאך היה מותר לר' ראובן לחלל את השבת בשביל לשלם לרופא את שכר טרחתו?.

והנה היה אפשר לומר שאכן ר' ראובן לא נהג כשורה ואין מקשים קושיות על סיפורים, ומי יימר לן שר' ראובן הוא תלמיד חכם הבקי בהלכות שבת, ושמא אכן שגגה הזדמנה לידו, והוא רחום יכפר עוון, אולם כאשר נדברתי בזה עם רב תלמיד חכם טען לי כי לדעתו ר' ראובן נהג כשורה, והיה מותר לו לחלל את השבת בכתיבת ההמחאה.

היתר משום חשש פיקוח נפש עתידי

טעמו של אותו רב תלמיד חכם להיתר זה הייתה שאם ר' ראובן לא יעמוד בהתחייבותו ולא ישלם לרופא את שכר הטרחה, הרי שאותו רופא באם יזדמן שוב לאותה מציאות, לא יהיה מוכן לטפל בשומרי תורה ומצוות ביום השבת, ונמצאת מכשילן לעתיד לבוא, ומשום כך יש להתיר זאת.

אותו רב תלמיד חכם טען לי כי דיבר על כך עם אחד מגדולי פוסקי זמננו, והסכים עמו בהיתר זה (וראה לקמן מה שהוסיף על היתר זה).

פסק הגרש"ז בנידון ילד שנאבד ביום שבת קודש

והנה אני הקטן אין לבבי ידמה כן, ועל אף שמצאנו חבר לטענה זו בתורתו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, מכל מקום לעניות דעתי אין הנידונים דומים, ותחילה אכתוב מה שפסק הגרש"ז זצ"ל וכפי שמובא בשמו בספר 'שולחן שלמה'[א]:

'הוה עובדא בילד שנעלם והזעיקו את המשטרה שתחפש אחריו, ובין כך נמצא ע"י מאן דהוא בבית אחד הקרובים, ונסתפקו אי שרי להתקשר למשטרה שיחדלו מלחפש, ואמר מרן זללה"ה דמחד גיסא השוטרים מחפשים בהיתר כל זמן שלא יודעים שכבר נמצא, ומאידך גיסא יש חשש שאם ידעו ששומרי תורה ומצוות נוהגים כך באופן שכבר נמצא הינוקא - שלא מודיעים - יש חשש שהם ימנעו מלבא לחרדים, וסיים - לתלמיד - ששאלה זו היא מהשאלות הקשות שצריך להכריע בהם'[ב].

חילוקים בין שני המקרים

אך כאמור לעניות דעתי בנידון דידן אין להתיר מחמת סברא זו מחמת כמה וכמה הבדלים:

א. בנידון הילד שנאבד, אם אכן לא נודיע למשטרה ולכוחות הביטחון על הימצאותו, יש יסוד סביר לחשש שאכן בפעם הבאה שיקרה מקרה כגון זה, הם לא ייקחו את המקרה ברצינות לאור ניסיון העבר, אך בנידון דידן, על אף שהרופא אכן יכעס בשעות שנותרו עד צאת השבת, מכל מקום מיד בצאת השבת, נוכל לחפות על כך, ולהגיע אליו כדי לשלם לו את שכרו, ולצרף לכך מילות פיוס והתנצלות, ואו אז ידע הוא שעל אף שהדתיים אינם משלמים בשבת, מכל מקום הוא יקבל את שכרו מיד לאחר השבת, ולא ימנע משום כך לטפל במקרה הבא אם יבוא לידו.

ב. ב"ה לא אלמן ישראל ולא רק רופא אחד יש בעמנו, ואם אותו רופא לא יהיה מוכן לטפל, נוכל לקרוא לרופא אחר, אך למשטרה ולכוחות הביטחון אין תחליף.

ג. אם הרופא ימנע בפעם הבאה מלטפל במקרה כגון זה, נוכל לשלם לו מראש עוד קודם הטיפול כדי להבטיח את טיפולו של הרופא, ואת התשלום מראש אכן אפשר להתיר וכפי שכתבתי לעיל שהרי זה לצורך פיקוח נפש.

ד. אף בנידון הילד שנעלם אמר הגרש"ז שהרי זה מהשאלות הקשות שצריך להכריע בהם ואין ההיתר ברור, ואם כן כל שכן בנידון דידן מחמת הטעמים הנ"ל.

היתר משום 'שבות דשבות'

והנה הוסיף לי אותו רב תלמיד חכם שאותו פוסק חשוב מגדולי פוסקי זמננו אשר הוא התייעץ אתו בעניין זה הוסיף ואמר שעל אף שיסוד ההיתר נכון מכל מקום לכתחילה יש להורות לאותו יהודי לכתוב את ההמחאה בשינוי (כגון ביד שמאל) וכן לכתוב באנגלית ואז זה נחשב 'שבות דשבות' שיש להתיר במקום צורך גדול[ג].

והנה גם בזה דעתי אינה נוחה, שאף אם יכתוב בשינוי ועל ידי כך יוריד את חומרת חילול השבת מדאורייתא, לדברי סופרים, מכל מקום מדוע שיהיה מותר לו לעבור על איסור דרבנן של מלאכה בשינוי? בגלל אותו רופא מחלל שבת, שלא מכיר בקדושת השבת, אשר מחייב אותו לחלל שבת? הרי בעוד כמה שעות יוכל לפייסו ולהוכיח לו שאכן הוא עומד בדיבורו, רק לא על חשבון קדושת השבת, לכן גם איסור דרבנן של מלאכה בשינוי איני יודע אם ניתן להתיר כאן.

ומה שטען שאם יכתוב בשינוי ובאנגלית הוי שבות דשבות שיש להתיר במקום הצורך, גם זה תמוה בעיניי מחמת ב' טעמים:

א. יש מפוסקים הנוקטים שאין להתיר שבות דשבות אלא כאשר המלאכה נעשית על ידי גוי, אבל יהודי העושה מלאכה דרבנן בשינוי, אין זה בגדר 'שבות דשבות'[ד].

ב. מה שטען שאם יכתוב באנגלית הוי 'כתיבה דרבנן' זו אכן דעת האור זרוע[ה], אבל הביאור הלכה[ו] האריך להוכיח ששיטה זו

יחידה היא, ולדעת שאר הפוסקים הראשונים כל כתיבה בכל שפה אסורה מהתורה.

ולכן מחמת ב' טענות אלו קשה להתיר על פי הגדרים הרגילים של 'שבות דשבות', וכנראה שאותו פוסק חשוב לא אמר זאת אלא לרווחא דמילתא ולצירופא בעלמא, ואת יסודו של ההיתר בנה על סברת 'התירו סופו משום תחילתו' הנ"ל, אך כאמור לעיל, אין אני חושב שבנידון זה יסוד ההיתר הנ"ל נכון מהטעמים שכתבתי לעיל.

ולאחר זמן הראה לי אותו תלמיד חכם שמצא בספר שמירת שבת כהלכתה התייחסות למקרה זה, וכך נפסק שם[ז]:

'רופא - וכן אחות או כל אדם אחר - הנקרא להגיש עזרה לחולה, מותר לשלם לו אחרי צאת השבת, ואין תשלום זה נחשב 'שכר שבת'. ואם מגיש העזרה דורש את התשלום לאלתר, רצוי לתת לו משכון... אין משכון לתת לו, או שההוא אינו מסכים לקבל משכון מותר לשלם לו, אבל אל לו לקבל בשבת את עודף הכסף מידו, וודאי שאסור לו לבקש קבלה על התשלום, כי אין בזה משום צורך החולה. ולא יכתוב המחאה ולא יחתום בכרטיס אשראי אלא אם אין כל אפשרות אחרת, והחולה עלול להיות בסכנה'.

הרי שאם אין החולה עלול להיות בסכנה, לא מצא היתר כלל לעשיית איסור תורה של מלאכת כתיבה.

א - לסימן שכ"ח הערה ס"ב.
ב - עיין עוד בעניין זה במש"כ בחלק א' סימן ל"ז הערה ב'.
ג - עיין שולחן ערוך אורח חיים סימן ש"ז סעיף ה'.
ד - עיין פרי מגדים לסימן ש"ז אשל אברהם ס"ק ז' ועוד.
ה - מובא ברמ"א סימן ש"ו סעיף י"א.
ו - שם ד"ה 'בכתב שלהם'.
ז - פרק מ' סעיף ט"

סיפור לשבת

"בעזרת ברכת גדולי הדור"

שניהם ישבו ליד קערת הארבע'ס, גדושה בגרגרי חומוס רכים בזוקים היטב בפלפל שחור. "אח! שמחה יפה!" הפטיר ר' ברוך. "עוד מעט יברכו כולם 'כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים', לא מאמינים כמה החופה קרובה". "ככה?" ענה לעומתו ר' טוביה, "אצלך חתן ה'שלום זכר' כבר מתקרב לחופה?" "כן כן" הנהן ר' ברוך, ספק מחייך ספק נאנח. הוא התבונן בבן שיחו, ירושלמי, שניסיון חייו שזור היטב בזקנו המלבין. "תגיד לי, איך מסתדרים עם הסוגיה הזאת של חיתון הילדים?"

"אני מחתן את הילדים שלי בעזרת ברכתם של גדולי הדור", ענה ר' טוביה. גרגר חומוס קפץ אל השולחן, מישהו תפס בו, ולמראה עיניו השואלות של ר' ברוך, קפץ ר' טוביה על ההזדמנות והחל לגולל את מסכת הברכות שקיבל בשרשרת.

"אני עובד לפרנסתי בעסק מצליח ברחוב מאה שערים, ומתפרנס כשכיר. הקשר שלי עם המנהל, בעל הבית, הוא ידידותי מאוד. העבודה המשותפת יצרה בינינו קשר מיוחד, והגבולות של עובד – מעביד היטשטשו עם השנים. נכנסתי עמוק לכל הסודות הקטנים, הכרתי את הספקים, ולמדתי איך מתנהלים עם כל אחד. גם בעבודה מול הלקוחות השתכללתי עם הזמן, והרגשתי שאני מסוגל לפתוח עסק עצמאי ולהרוויח היטב.

"תבין, שכיר, עם המשכורת היפה ביותר אינו משתכר כמו בעל העסק עצמו. הבן שלי התקרב אז לגיל שידוכים, ובשביל לחתן צריך המון כסף. מוכרחים דירות, ומשכורת של שכיר הופכת לחוכא ואטלולא מול ההתחייבויות האדירות שעתידות ליפול עלי בבוא היום, בשעה טובה ומוצלחת. הרעיון לעבור לעסק עצמאי היה הגיוני לגמרי, ואני התחלתי לתכנן את הפרידה. מה לומר, ואיך לעשות זאת בצורה הנעימה ביותר שאפשר. רק שפתאום אני שומע שהמנהל קיבל התקף לב. ברור שבמצב כזה אי אפשר לדבר על דברים כאלה. העסק נזקק לי, ואני תפקדתי בו באופן יוצא מהכלל, תוך כדי תפילות מעומק הלב לרפואתו השלמה של ידידי, אלא שהתכנית כבר הבשילה בקרבי, ואני הרגשתי נפסד מהעניין. מה יהיה? מתי אעשה גם אנוכי לביתי?

"בצר לי הלכתי אל הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, וביקשתי שיורה לי את המעשה אשר אעשה. הרב עיין היטב בשאלה, וענה כי אלה דיני נפשות. 'לך אל מחותני, הרב אלישיב, והוא יענה לך'. טרם הלכתי לדרכי ברכני הגרש"ז שאזכה לחתן את ילדי בקלות, ללא קשיים, למעלה מדרך הטבע.

"פניתי אל הרב אלישיב זצ"ל, והוא אמר שזאת אכן שאלה קשה. הרב הוא שכן של המנהל ומכיר אותו מקרוב. הודעה על עזיבתי את העסק אכן תזיק לבריאותו, אמר, ועליו לעיין היטב בשאלה. הרב ביקש שאחזור בעוד שלושה ימים. חזרתי, וקיבלתי תשובה, שבשביל לדון בשאלה כזאת יש צורך בבית

המשך בעמוד הבא...

דין. "לך לבית דינו של בעל ה'מנחת יצחק', הרב וייס", הורה לי הרב אלישיב זצ"ל, "ומה שיורו לך תעשה". טרם פניתי לדרכי ברכני כי אזכה לחתן את ילדי בקלות, ללא קשיים, למעלה מדרך הטבע".

"זאת הברכה השנייה", העיר ר' ברוך.

"טוב שאתה שם לב" חייך ר' טוביה. מאזינים נוספים הצטרפו להקשבה לסיפורו. קערת הארבע'ס הלכה והתרוקנה, קערה אחרת הובאה תחתיה, והיושבים הפליגו אל ברכותיהם של גדולי ישראל, ואל רגישותו של יהודי יקר, שאינו זז ללא הוראה ברורה של דעת תורה.

"הלכתי לרב וייס זצ"ל, והרב וייס אמר שבשביל עניין כזה צריך מושב בית דין בהרכב של שלושה דיינים. הרב סיפר את פרטי השאלה לדיינים, ואחר כך אמר, 'אני מבקש מכם שתכריעו כי על ר' טוביה להישאר במקומו כעובד בעסק, ואנחנו נברכו שיצליח בחיתון ילדיו'. כך זכיתי שכל שלושת הדיינים ברכוני שאזכה לחתן את ילדי בקלות, ללא קשיים, למעלה מדרך הטבע".

ר' טוביה נעצר לרגע. "נו ו..." דחק בו ר' ברוך. "מה אתה חושב שקרה? בשידוך הראשון סגרנו על דירה באזור החרדי של ירושלים דאז. אני, לא היה לי מושג איפה משיגים דבר כזה. יום אחד, בתקופת האירוסין, אני הולך לדרכי ברחוב רלב"ח, והנה אישה זקנה מאותתת לי, ובפיה הצעה מוזרה. 'אולי אתה רוצה את הדירה שלי?' אני עומד המום מול השאלה. מאיפה היא צצה פתאום, וממתי אנשים יורדים לרחוב כדי למצוא קונה לדירה שלהם? היא סיפרה כי קנתה את הדירה בדמי מפתח, ורוצה להותיר ליורשים ערך כספי.

"אני עולה לדירה. איזה יופי של דירה, שלושה כיווני אוויר, במקום הטוב ביותר שיכול להיות, והיא רוצה בעבורה רק שישים אלף דולר, לעומת דירה אחרת באזור, עם שני כיווני אוויר, שהוצעה לנו בשמונים אלף דולר. בו ביום חתמתי חוזה.

"יום חתימת החוזה היה יום חמישי. במוצאי שבת הרעידו הרמקולים את ירושלים בהודעה על פטירתה של המוכרת. אתה מבין? שלושה ימים לפני פטירתה היא התעוררה למכור את הדירה, ומצאה אותי ברחוב.

"בעסקה הזאת גמרתי את חסכונותיי ורק סכום קטן נותר לי. בשידוך השני סגרנו על דירה בבית שמש, ובהשגחה פרטית התחיל אז פרויקט חדש, שבו לא נדרשו כמעט מזומנים. קיבלנו מענקים, וכך הצלחנו די בקלות לקנות את הדירה השנייה.

ב"שידוך השלישי המצב היה הפוך. לא היה היצע של דירות, המענקים תמו, המחירים עלו, והנה אני מקבל טלפון בהול ממישהו שחייב לעזוב את הארץ, והוא מוכר את דירתו במזומנים בלבד, בשישים אחוז ממחירה הרגיל! עניינתי את המחותן בהצעה, אבל הוא לא התלהב. מאיפה ישיג הרבה כל כך בזמן קצר כל כך? החלטתי שאני הולך על זה. יומיים לא אכלתי ולא ישנתי, אך בסופם הדירה היתה שלי. המחותן, שלא לקח חלק במאמצים הכבירים, לא היה שותף בדירה הזאת. כאשר החלטתי להעניק דירה זו לזוג הצעיר, בקשתי מהמחותן שיתן את החצי שהבטיח, לפי דירה מוזלת בפרויקט, והוא אכן עמד בהתחייבותו. סכום זה כיסה כמעט את כל הסכום שהוצאתי על הדירה".

ר' טוביה התרומם. "זהו להיום. את הסיפור על הדירה הבאה תשמע בפעם אחרת".

שבתות רבות חלפו מאז, המוני ארבע'ס התגלגלו על השולחנות, ודירות החליפו ידיים. גם כמה מילדיו של ר' ברוך נכנסו לחופה בחסדי שמים, והנה בחתונה אחת, מזהה אותו ר' טוביה. "זוכר אותי מה'שלום זכר'?"

"וודאי" שמח ר' ברוך, "ומה עם הדירה הרביעית?"

"את הדירה הרביעית קניתי ממישהו שזכה בדירה בירושה ומיהר למכור אותה לפני שאחרים יערערו על הקביעה. הוא נזקק בדחיפות לכסף, כדי לקנות דירה באזור אחר, וככה קיבלתי דירה בירושלים לזוג הצעירים".

התזמורת מנגנת "כי בך... כי בך בטחנו", ור' טוביה ור' ברוך מצטרפים למעגל בצעדים של בעלי ניסיון. "אז אתה מבין?" מבקש ר' טוביה לגבור על המוזיקה הרועשת ולומר משפט אחד נוסף, "הכול בהשגחה, כי זכיתי לקיים את פסק הדין. הכול בזכות ברכתם של הגדולים".

(השגחה פרטית)

עיסקת פלמן - רבינוביץ

הגאון רבי שמואל פלמן זצ"ל, אביו של רבי בן ציון פלמן זצ"ל, זכה ללמוד בבחרותו בישיבת טלז, והיה מהאריות שבחבורה. גם לאחר שעלה לארץ, המשיך ר' שמואל לשמור על קשר רציף עם חבריו מימי הישיבה. לאחר שנות הזעם, אותם אלו שניצלו מן התופת וזכו לעלות לארץ, היו מרבים לבקר את ר' שמואל, וחוזרים ומתפלפלים עמו בסוגיות הש"ס מתוך ריתחא דאורייתא, כבשנות נעוריהם. למרבה הצער, כמה מתלמידי ישיבת טלז שעלו לארץ, לא עמדו בניסיונות, ורח"ל פרקו עול תורה ומצוות, אך למרות זאת, המשיכו לשמור על קשר עם חבריהם מהישיבה. גם אותם פורקי עול, ספוגים היו בטעמו הטוב והמשכר של לימוד התורה אותו ינקו בשנות נעוריהם,

המשך בעמוד הבא...

וזכרו את כל הסוגיות הישיבתיות, וכשדיברו על כך - היו חוזרים מתוך הנאה רבה על הסברות הלמדניות מאותם ימים. אחד מאותם אנשים היה מר יהושע רבינוביץ', שהיה באותם ימים ראש עירית תל אביב, ולאחר מכן שימש גם כשר האוצר. בבחרותו, למד בישיבת טלז, ובעת ששימש כראש עירית תל אביב, היה גר בקרבת מקום לר' שמואל, ועל אף שפרק עול תורה ומצוות, שמר עמו על קשר הדוק. כאשר ר' שמואל ביקש ממנו לסייע ליהודים הזקוקים לעזרה, היה משתדל ועושה כמיטב יכולתו. אחד מהדברים האהובים על רבינוביץ' היה לדבר עם בחורי ישיבה בלימוד. למרות שהתנהג כגוי גמור, בכל זאת כשראה בחורי ישיבה, נזכר בימים עברו, והיה מתעניין בסוגיות בהן היו עסוקים ומתחיל להתפלפל עמהם בלימוד. בשבתות, היה מר רבינוביץ' מטייל ברחוב עם כלבו כדי להעביר את הזמן, ובהזדמנות זו אף היה מנצל את המפגש עם בחורי הישיבות כדי להשתעשע עמם בליבון הסוגיות אותן למד בישיבה. באותה תקופה, למד רבי בן ציון זצ"ל בישיבת פוניבז', והיה חוזר לשבת לבית הוריו. בכל פעם בה ראה מר רבינוביץ' את רבי בן ציון ממהר לתלמודו, היה קורא לו ומתעניין בסוגיה בה עוסקים עתה בישיבה, וכדרכו מתחיל להתפלפל בה כבחור ישיבה העסוק ראשו ורובו בהוויות דאביי ורבא. בדרך כלל השתדל רבי בן ציון להימנע מלפגוש את רבינוביץ', הוא לא רצה להיות במחיצתו, ובפרט בשבתות, בעת שעסק ב"מחלליה מות יומת", אך כשלא הייתה ברירה ונפגש בו, יכול היה רבינוביץ' לעמוד במשך שעה ארוכה ולדבר בלימוד... אך באחת השבתות חרג רבי בן ציון ממנהגו להשתדל להימנע ממפגש כזה, ואף הקדים והמתין לרבינוביץ' מתחת לביתו, כדי שכשיצא - יוכל לדבר עימו בלימוד... ומעשה שהיה כך היה. אחת מהמשפחות שהתגוררו באזור הייתה משפחה ברוכת ילדים, שלא יכולה היתה להמשיך לדור בדירתה הקטנטנה. ההורים חסכו פרוטה לפרוטה, וכך הרחיבו מעט את דירתם הקטנטנה, למען יוכלו להמשיך ולהתגורר בה ולחיות חיים סבירים. אלא שבנייה זו נעשתה ללא היתרי בנייה, והשכנים בבניין התלוננו לעירייה על כך... העירייה הוציאה צו הריסה על הבנייה הלא-חוקית הזו, והאבא, שהכיר את ר' שמואל פלמן, שהיה אז רב בית הכנסת, וידע על קשריו עם ראש העיר רבינוביץ', ביקש ממנו שידבר על לבו של רבינוביץ' שיחמול עליו ועל משפחתו החיים בדוחק נורא, ויבטל את צו ההריסה. ר' שמואל עשה כבקשתו, אך רבינוביץ' טען שאין לו אפשרות לבטל את ההריסה, כי הבנייה הזו אינה חוקית, ובפרט כשיש כאן תלונה של השכנים, הרי על פי חוק הוא מחוייב להרוס את הבנייה הזו, ואינו יכול בשום דרך לעצור את התהליך הזה. ר' שמואל ניסה עוד לדבר ולהשתדל על זה, אבל רבינוביץ' היה נחרץ כולו, שאין על מה לדבר, ואין בסמכותו למנוע ביצוע של הוראה כזו. אחד מבני המשפחה, אשר על דירתם הוצא צו הריסה, היה חבר טוב של רבי בן ציון. הוא פנה אליו בבקשה, שכיוון שמר רבינוביץ' כה נהנה להתפלפל עמו בלימוד, אולי בעזרת קשר זה יצליח לפעול איזושהי ישועה, שתדחה או תבטל את צו ההריסה. רבי בן ציון הסכים לנסות לעזור, ובשבת הקרובה הכין נושאים מעניינים בלימוד בנושאים בהם מתמצא מר רבינוביץ', והקדים ובא לפתח ביתו. ואכן לא עבר זמן רב ורבינוביץ' יצא החוצה. מיד כשראה את רבי בן ציון עומד וממתין שם, פנה אליו בשאלה: 'מה חידשתם השבוע?' ורבי בן ציון, שכבר עמד מוכן, התחיל מיד להרצות את חידושיו. כך עמדו ופלפלו יחדיו במשך שעה ארוכה. כשסיימו, ידע רבי בן ציון שעתה היא עת הכושר לבקש בעד המשפחה המדוברת. 'יש לי בקשה ממך', פנה רבי בן ציון לרבינוביץ', 'האם תוכל לעזור לי?' - 'לבקש אתה בוודאי יכול, ולאחר מכן אראה אם אוכל לעזור בעניין הזה או לא' - השיב רבינוביץ'. 'הבקשה הזו חשובה לי יותר מהכול', אמר רבי בן ציון, 'ולכן לפני שאני מבקש ממך את הדבר, אני רוצה שתבטיח לי שתעשה כל מה שביכולתך כדי לקיים בקשה זו'. אך רבינוביץ' לא רצה להתחייב: 'תראה, אני לא יודע מה אתה רוצה לבקש, ולכן איני יכול להבטיח לך לקיים את הבקשה, אבל אני מבטיח לך שאתייחס ברצינות לבקשה שלך'. רבי בן ציון החל לבקש בעד המשפחה, אשר על ביתם גזרה העירייה צו הריסה, ותיאר בהרחבה את הסבל הגדול שנגרם להם עקב הצפיפות בבית, ובפרט שאף עתה אינם חיים חיי פאר והרחבה, אלא רק הוסיפו את המינימום שבמינימום כדי שיוכלו לחיות חיים נורמליים. כאן ביקש רבי בן ציון מראש העיר שלא יחתום על צו ההריסה, וישתדל לבטלו. רבינוביץ' ענה לו כדרך שענה לאביו, ר' שמואל, שאין הוא יכול לעזור בעניין זה מאומה, מאחר שעל פי חוק הוא מחויב לחתום, ואינו יכול לעבור על חוקים פשוטים וברורים. אך רבי בן ציון לא הניח לו, ובדמעות המשיך לדבר על לבו שיחוס על אותה משפחה אומללה. לאחר כמה דקות של מחשבה פנה אל רבי בן ציון: 'בוא נעשה עסק, אני אסדר העניין בדרכים מסוימות, וצו ההריסה לא ייצא לפועל, ותמורת זאת אתה תתחייב ללמוד עבורי רבע שעה בכל יום. אבל הלימוד הזה לא יהיה על חשבון הסדרים שאתה בין כה וכה לומד, אלא על חשבון זמנים שאתה לא אמור ללמוד בהם, שאז תייחד רבע שעה של לימוד לזכותי. ולדוגמה: אם אתה מסיים את הלימוד בלילה בשעה שתים עשרה, תוסיף עוד רבע שעה של ליסוד לזכותי'. רבי בן ציון לא ענה מיד. רבינוביץ' ראה כי הוא שותק ומהסס בדבר, ואמר לו: 'מה אתה שותק?! אנו עושים כאן עסק טוב!' אך רבי בן ציון ענה לו: 'אם זו בקשתך, אז יש לי בקשה נוספת בעבורך; אני רוצה שתמורת זאת שאלמד בעבורך רבע שעה, אתה תשמור את השבת במשך רבע שעה בכל שבת ושבת, כפי שהיית שומר שבת כשלמדת בטלז'. - 'זה לא שייך', השיב רבינוביץ' נחרצות 'אתה רואה איך אני מכור לסיגריות ומעשן כל הזמן, אני לא מסוגל לעמוד רבע שעה ללא עישון סיגריות! אך יש לי רעיון: בכל שבת אני קם בבוקר בשעה 6:30, מעתה אוסיף עוד רבע שעה של שינה, ואקום רק בשעה 6:45, כך יהיה לי רבע שעה של שמירת השבת'. אך רבי בן ציון לא שש על הרעיון: 'עסקים לא עושים בשינה, אם אנו סוגרים עסקה - העסק חל רק בשעה שאתה ער, ולא ישן'. רבינוביץ' ראה שהעסק רציני, ולכן הציע: 'אם אתה מוסיף לעיסקה שלנו את הסעיף הזה של שמירת שבת, אף אני רוצה להוסיף עוד סעיף: מעבר לזה

המשך בעמוד הבא...

שתלמד בעבורי רבע שעה, תלמד גם מסכת מיוחדת בעבורי'. רבי בן ציון הסכים: 'אלמד בעבורך' מסכת ביצה'. אך רבינוביץ' לא היה מרוצה: 'לא, אם אנו הולכים על שבת, אז שיהיה שבת עד הסוף, והמסכת שתלמד בעבורי תהיה מסכת שבת!' רבי בן ציון ניאות לחלקו בעסקה, והשניים לחצו ידיים וסגרו את העיסקה. לאחר כמה שבועות פגש רבינוביץ' את רבי בן ציון, ואמר לו: "אתה זוכר את העיסקה? אני את החלק שלי עשיתי, מה עם החלק שלך?' ענה לו רבי בן ציון: 'כאשר אני סוגר עיסקה, אפשר לתת בי אמון, אין לך סיבה לדאוג'.

רבינוביץ' קיים את חובתו, והעירייה אכן לא הרסה את תוספת הבנייה. ולגבי שמירת השבת - סיפר רבה של תל אביב באותם ימים, שרבינוביץ' אמר לו פעם, שבכל שבת יש לו רבע שעה - מהשעה 9:00 ועד 9:15, שבה הוא שומר שבת בדיוק כמו ששמר בעת שלמד בטלז, וסיפר לו אודות העיסקה שסגר עם הבחור בן ציון פלמן.

(102 סיפורים ששינו לאנשים את החיים/ הרב חנניה צ'ולק שליט"א)

שביבים / שאול שיף

"לי הכסף ולי הזהב"

סיפר הגרמ"י רייזמן שליט"א: רבי יצחק לברון מאנטוורפן מאשדוד, סיפר לי מעשה ששמע לפני כמה שנים מהרה"ח רבי יעקב פרידריך שליט"א [מזקני חסידי חב"ד ומתלמידי החכמים הגדולים באנטוורפן]:

בזמנו הוא היה שליח לבנות תלמוד תורה על טהרת הקודש בעיר אמסטרדם, ובני הישוב התנגדו מאד והערימו כמה וכמה מניעות, אך הם התגברו על כל המניעות והתחילו לבנות בנין לת"ת. בתחילה נכנסו לעסק הבניין בכל הכוחות, וב"ה התחילו הקבלנים להכין תשתית לצורך הבניה. והנה באחד הימים הוצרכו לשלם לקבלנים סכום גדול מאד, וע"פ תנאי החוזה, אם לא היו משלמים את הסכום באותו יום, היתה מופרת כל תכנית הבניה. יום לפני כן ישבו העסקנים במשרד שהוקם בשטח הבניה, ודאגתם בליבם ובפיהם - מאין יבא עזרם לשלם סכום כזה ביום המחרת, כדי שלא תרד ח"ו כל יגיעתם לטמיון. תוך כדי דיבורם נכנס אדם בלתי מוכר למשרד, לא תואר יהודי לו, ושואל אותם: "מה בונים כאן?" העסקנים תמהו על שאלתו והשיבו לו בקרירות שבונים כאן בנין לתלמוד תורה לילדים יהודיים. הוא התעניין עוד, והם הראו לו את תוכנית הבניין. לאחר כמה רגעים אמר להם: "תודה שהתייחסתם אלי", ויצא לדרכו.

כמה דקות לאחר שיצא ראו העסקנים שהאורח הבלתי מוכר שכח על השולחן איזו שקית. הם רצו אחריו להשיב את האבדה, ולא מצאוהו. כשחזרו למשרד פתחו את השקית ומצאו בה בדיוק את הסכום שהם צריכים לשלם מחר לקבלן לצורך המשך הבניה. לא פרוטה אחת פחות. עדיין חיים איתנו היום כמה עדים שהשתתפו בעסק הבניה באמסטרדם, היכולים להעיד על מעשה זה.

הקב"ה מראה לנו: "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'". לא היה מי שיתרום בנדבת הלב, מאידך היתה נדבת הלב של העסקנים בקודש במסירות נפש; וכיון שהיתה להם נדבת הלב, והיה חסר מי שייתן - שלח הקב"ה את שלוחו ו'שכח' שם את הסכום הזה.

ובאמת כל מנהל מוסד יכול לספר סיפורים כגון דא. יתכן שכדאי להיות מנהל מוסד רק בדי לזכות לראות פני אליהו הנביא בהקיץ מדי חודש בחדשו... אך באמת כל יהודי בעל משפחה הוא גם מנהל מוסד... וכ"ש כשמתחיל להשיא את הילדים, יוכל כל אחד ואחד להעיד אילו חסדים גלויים הקב"ה עושה עם כל אחד ואחד.

(הובא בגיליון 'אגעדאנק' פקודי תשע"ט)

מנפלאות רבי אהרון לייב זצ"ל

מרן הגראי"ל שטיינמן, חינך דור שלם של נותני צדקה היה לו כוח מגנטי אדיר, להוציא כסף. לא בכוח. אלא לגרום לאנשים שיבינו שכדאי להם העושר - כדי לתת כסף לכוללים ולישיבות. לא ידוע אם היה בדורנו יהודי עם כזה כוח של חינוך עשירים ושועי עולם - להחזקת תורה. יהודים שנתנו 000,002 דולר בשנה לצדקה, למדו לתת מיליון דולר. (על פי שיחה עם רבי שלום בער סורוצקין ורבי אלחנן ויסבורד).

יהודי יקר פלוני, לפני שהייתה לו היכרות עם ראש הישיבה חילק מידי יום אלפי דולרים לצדקה, בצ'קים של אלף, חמש מאות מידי יום, מאז ההיכרות עם רב אהרן-ליב, חלפו מאז יותר מעשר שנים, וכבר הספיק לחלק עשרות מיליונים לכוללים ולישיבות.

כפי שנודע, רב אהרן-ליב ביקש מחתנו רבי זאב ברלין (ראש ישיבת גאון יעקב) כי הוא רוצה זכות ב'תמיכת בני תורה' לתרום את הלחם שהבחורים אוכלים בישיבה. העסקה ביניהם בוצעה והייתה קיימת במשך שנים רבות. החותן תרם את ה'לחם' ל'גאון יעקב', איש לא ידע על כך, מלבד חתנו, גם החלות והעוגות של שבת שולמו על ידו, כיון שרצה שהבחורים יאכלו את הלחם שלו ממש, מפתו ומלחמו, לא הקנה את הלחם לישיבה, אלא הותירו ברשותו ומאכילם מפיתו, ולכן, הבחור האחראי לעשר, היה אומר בנוסח ההפרשה, כי הוא מזכה את הלחם, לאיש הבלתי נודע שהלחם שייך לו, וששמו רשום בדף שנמצא בידו של ראש הישיבה רבי זאב ברלין, ובעל הלחם

נותן לו רשות לעשר, כך נמשך הדבר עד סוף ימיו של רב אהרן-ליב. לאחר פטירתו, פרעו הבנים את חוב הלחם של החודשים האחרונים לחייו... במשך שנים רבות, נתן את היין להבדלה ל'ישיבה קטנה' פוניבז', וזכה בכך בברכה שמברכים בשבת לפני מוסף "ומי שנותנים נר למאור ויין לקידוש ולהבדלה".

הוא אמר לגבירים לתת עוד ועוד. להחזקת תורה וכששאלו 'המבזבז אל יבזבז יותר מחומש' אמר להם במתיקות "בשמים, תטילו את העבירה עלי, שאני אמרתי לכם לתת"... לא הסכים להגדיר את 'החזקת תורה' כ'צדקה' שיש עליה דין חומש אלא אפשר וצריך לתת יותר, כפי שהכריע החפץ חיים (אהבת חסד חלק ב' פרק כ' אות ד' וכן בשולחן ערוך הגר"ז).

הוא היה סבור שמבחינת עסקים, לתת להחזקת תורה, זו עסקה לכל דבר וענין. ללא סיכונים. בכל השקעה אחרת של 01 מיליון יש סיכונים, כאן אין.

"יש לי שותף טוב ובטוח" הציע להם.

"איזה שותף יש לראש הישיבה להציע?"

"שותף מאד טוב".

"כמה הוא שווה, על מי מדובר?"

"מישהו מאד מאד טוב. הקב"ה.

תעשו אתו עסקה - תכניסו אותו כשותף ממש בעסקים, תתנו חמישים אחוז לצדקה". נקודה. "חמישים חמישים. ואז הוא יעמוד אתכם יחד בעסק ולא תפסיקו להרוויח!".

בדרך כלל היה מייעץ לחלק את חמישים האחוזים לשני חצי חלקים, להחזקת תורה ממש והחצי האחר להכנסת כלה, ליתומים ל"ע ועוד (כל פעם הכריע לפי הענין).

זה היה דבר קשה עד מאד, ניסיון אמיתי, לתת 05% להקב"ה לצדקה, ללא התחכמויות והתחמקויות, ומי שעמד בניסיון, ויש כמה כאלה, עד היום הם לא מפסיקים לצמוח! במקביל לכך שהם נותנים עד היום חצי לצדקה.

בשנים האחרונות לחייו, הפסיק, משום מה, לעשות את העסקה של חמישים אחוז... אבל אלו שהספיקו לעשות אתו את העסקה מול השותף הקב"ה, העשירו פי כמה וכמה. אחד מהם מתגורר בארץ ישראל, והעשיר בממדים אדירים, עד היום. לא היה אצלו ספק שכיום בדור הזה, ספינת היהדות חייבת את הכוללים כמו את הישיבות, ועם ישראל יעבור את הים הגדול הסוער, דווקא על ידי הכוללים שצצים ופורחים בכל פינה. ולמרות שיש צורך בתקציב אסטרונומי הקב"ה יגמור בעדנו. הוא היה בטוח בכך, כאילו קיבל נבואה משמים כי נצח ישראל לא ישקר. על ידי כוח אמונתו זו פעל והפעיל מתוך רוגע ושלווה, יחד עם מסירות כל כוחותיו ושארית רוח אפו - לשכלל, להאדיר, להעצים ולהפריח את הכוללים בארץ הקודש. הוא הצהיר, כי מי שיפעל לשם שמים, לו תהיה הזכות להתלהט בתוך ההבטחה ש"לא תישכח מפי זרעו" ומי שיקבל על עצמו את עול הישיבות במסירות נפש, ה' יתברך לא יעזבנו. וכך באופן טבעי, בעצמו נעמד בעוז לימין הישיבות, והיה המצביא הכספי שלהם בכל יכולתו. מעשיו הגדולים היו מסכת גבורה מאין כמותה. גבורתן של ראשונים כמלאכים. רב אהרן ליב השתתף בתקציב הכוללים כגדול המאמינים בדורות קדומים. בעת שבאו להתלונן על שניים מראשי רשתות הכוללים, שלא נוטלים אחוזים מהכסף שאוספים וקבלו בפניו שהם חיים בדוחק מסוים, ועתידים ח"ו לקרוס, אמר למתלוננים, כי באמת מותר לקחת, אבל אני לא יורה להם לעשות כך, כיון שלהצליח במשימה של החזקת התורה יש צורך בסייעתא דשמיא כבירה, וככל שהפעילות נקיה יותר, כך הסייעתא דשמיא משתחלת פנימה לתוך העשייה הקדושה, לכן לא נורא שאינם נוטלים לעצמם.

במקביל, רֶבּ אהרן-לֵיבּ בחוכמתו, גייס מי שישלח להם תקציב חודשי לביתם דרך בני המשפחה וכדומה, שלא יידעו כי תומכים בהם מבחוץ (סיוע בתקציב החודשי של החזקת הבית) לאחר כמה שנים נודע להם שידו של מרן הייתה בדבר. כמה פעמים אמר לרב ויסבורד ולרב סורוצקין כי אין להם מה לחשוב שזה קל להחזיק תורה, "לעולם לא יהיה לך קל!" יש מעכבים רבים המנסים להתייצב בדרך להפריע. אבל במקביל אמר עוד בהחלטיות כי "הכסף יגיע בסוף אם לא דרכך אז דרך אחרים, אתה יכול לעזוב ולהתייאש מהנסיעות המפרכות. הכסף לעמלי תורה מוכן להם, המן יירד להם משמים" הסוכריות יזרקו, רק צריך מי שיטרח מאד לאסוף אותם בשביל האברכים. לפעמים בעת שראשי כוללים, היו משוועים לברכה ועזרה באוזני מרן , היה מורה להם לשבת ולומר תהילים. כשהיו אומרים לו "אלחנן בוכה בטלפון" היה אומר "או, אה, עכשיו תגיע הישועה".

מעיד רבי אלחנן: "פעם אחת ראיתי את רבי שלום בער שליט"א מתעטף באחד מבתי הכנסיות בפאתי ארה"ב ומוריד כים דמעה לקל אמונה".

"יש מאות סגולות, אבל הטוב ביותר והמועיל ביותר, זו הסגולה הבסיסית שהכל תלוי בה: תתפלל ותתפלל" - אמר לראש הכוללים. תפסיק להאמין בתמונות, ובהסרטות, ולא בנסיעות. אלא להשתדל, להתפלל ולשאת עיניים לשמים בלבד.

הרב ויסבורד: "מרן היה שולח אותי. לך תתפלל, תיכנס לתוך חדר תבכה. מותר לך לבכות הרבה והרבה תהילים בכוונה. מוצאי שבת אחד שאלתי, היכן להתפלל?

השיב: "לא נפק"מ היכן". אולי למירון? - שאלתי. "סע למירון" - הסכים. בלי חכמות נסעתי. כל מוצאי השבת גמרתי את התהילים. בבוקר הגיעו מאות אלפי דולרים".

שלוש עובדות, יגלו מעט, כיצד מרן השתדל להגביה את שלוחי עולם התורה למושגים איכותיים, שיידעו ויכירו שאם הם מעוניינים להחזיק את הכוללים שחלילה לא יתלו את הצלחתם בעצמם, ולא את תקוותם בבשר ודם זה או אחר. אלא יתלו עיניהם לשמיס לנותן התורה - נותן לחמנו ומימנו.

פעמים היה מעמיד אותם בניסיונות של ממש.

מעיד נכדו, הרב אשר שטינמן שליט"א:

א. רבי אלחנן הגיע למרן ואמר שעוד מעט 'ראש חדש' ואין לו ממה לשלם ואינו יכול לנסוע לחו"ל מסיבות אישיות אלא ליום אחד, בו יוכל לפגוש 2 עסקנים שעוזרים לו תמיד ולבכות להם שיעזרו לו, אמר לו סבא: מה יהיה חודש אחרי זה, עדיף לא להשתמש עם כזה סוג נשק רק במצב חרום. שאל רב אלחנן מה לעשות. סבא התעניין: התפללת כבר? אני תמיד מתפלל. תתפלל עוד. ומי אומר שההשתדלות צריכה להיות בנסיעה לאמריקה, אפשר שהתקציב יגיע לארץ.

נסעו למירון רב אלחנן וחברו, ואמרו את כל התהילים במשך כל הלילה, בבוקר התקשר אליו עשיר אחד ונתן 270 אלף דולר, והצליח לשלם. לא חלפו יומיים וגביר נוסף נחת בישראל (והתקשר אליו משדה התעופה) וסיפר לו שהגיע כדי לתרום אגף בבית

החולים רמב"ם בחיפה ובדרך-בטיסה שמע את שמו של ויסבורד מחבר שלו, שנתן לו את הטלפון שלו כאחד שמקבל צדקה...

הרב אלחנן הזמין את הגביר לביתו של סבא, וסבא אמר לו שאם לאדם יש מחלה הוא הרי ינסה לרפאות את עצמו בכל אפשרות שרק יוכל, כמה כסף שיצטרך העיקר שיתרפא, כך גם בשביל להינצל מגיהינום - צריך לתת כסף, הדברים חדרו לליבו, וכתב צ'ק על 300,000 דולר. ולמחרת הגיע לכולל בברכפלד (בעזרתו האדיבה של הרב סורוצקין בשלטים, ושאר עניני הפרסום) והגביר לקח על עצמו את אחזקת הכולל בברכפלד 36,000 דולר בחדש.

ממשיך הנכד רבי אשר שליט"א ומספר, שבוע אח"כ הגיע הרב ויסבורד ואמר לסבא שהחודש עשה הכי פחות השתדלות, והגיע הכי הרבה כסף, אמר סבא: זה לפום צערא אגרא.

לפני כמה שנים חזר רב אלחנן לא"י קודם יום הכיפורים והיו חסרים לו סך 250,000 דולר לחלק לאברכים לקראת חג הסוכות, זה היה אחרי כל ההשתדלויות. הוא נכנס למרן לתנות את דאגתו.

אמר לו מרן תיסע לארה"ב לאיסוף של יום אחד בלבד, ובעזה"י תשוב עם כל הסכום! (ניסיון של אמונה וביטחון בה'). לפני שיצא לשדה התעופה, קנה אתרוגים מהודרים ויקרים, להציע אותם לגבירים בעד הכסף הנצרך.

בנו יורק נפגש עם אחד הגבירים שהכירו, והציע לו אתרוג במחיר רב, הלה שאלו "וכי קונים אתרוג בכזה סכום אגדי...?" השיב לו ר' אלחנן: אינני סוחר אתרוגים, אני צריך להחזקת האברכים, וזה הסכום הנדרש לי. הגביר הרהר והתרצה לתת את כל הסכום, אבל אמר לו שרוצה להתעכב מלסכם על הענין עד מחר, ושישוב מחר ויסכמו. הרב אלחנן המתין ושב למחרת, והנה הגביר התחרט ומוכן לתת רק מחציתו - דהיינו 125,000 דולר. הרב אלחנן שב לא"י בעשי"ת. למחרת יום הכיפורים בהשכמה נכנס למרן, ושאלו, הנה ראש הישיבה אמר לי לנסוע ליום אחד ולחזור עם התמיכה לאברכים במלואה, ולא זכיתי לכך... מרן ביקש, שיספר כיצד התגלגלו הדברים. הוא סיפר את כל הפרטים דלעיל. נזף בו מרן: מדוע נשארת למחר (יותר מיום אחד) וכי חשבת שהקב"ה זקוק לעזרה שלך? הרב אלחנן השיב: מכל מקום, הנה כעת כבר עבר יום כיפורים, ועשיתי תשובה על כך, ומה יהיה. עכשיו...? שאלו מרן: האם הנך מתכוון באמת, שעשית תשובה על כך? והשיב הן. אמר מרן: אם כן, תיסע עכשיו ל'שעה אחת'. לא יותר. ותשוב עם הכסף.

הרב אלחנן הסביר כי אין אפשרות להשיג כרטיס הלוך ושוב לשעה. א"ל מרן: לא אכפת לי שתישאר שם הרבה, אבל המאמצים להשיג תרומות - רק שעה אחת! קם רבי אלחנן ויצא לטלטול דרך מפרך נוסף. נסע שוב. בבוקר השכם הגיע לאמריקה ולצידו הנהג מוכן לכל נסיעה, אבל הרב ויסבורד השיבו, לא בוער לי אינני ממהר, אתפלל בנחת וכו', תבוא בשתיים עשרה בצהרים. בשעה היעודה הנהג הופיע ושאל: לאן? אמר הרב ויסבורד לעצמו: "וכי שייך לתכנן פעילות של שעה אחת, תתחיל בנסיעה ונראה מה יצא".

החלו לנסוע, הם עברו ליד בית של גביר פלוני, וחשבו לעלות, אבל הרב ויסבורד אמר הרי רק כעת באלול הייתי אצלו, אין טעם שלאחר שבועיים אבוא שוב. אבל במחשבה שניה נמלך ואמר לעצמו: הרי כעת אני בכלל לא בתוך השתדלות טבעית, אז נעלה.

הגביר קיבל פניו בהשתאות ובצחוק גדול, מה זה ביקור שני תכוף, הר' ויסבורד סיפר לו דברים כהווייתם ושיש לו אפשרות איסוף רק לשעה, וממילא כל הדיבורים אח"כ, ועכשיו רוצה רק לשמוע ממנו תכלית - האם יאות לקנות אתרוג ב-150,000 דולר לפחות, הלה התחיל לחשוב ולהתווכח וכו'. בסוף ניגש לטלפון, צלצל לרב שלו בארה"ב, הרב התעניין בפרטי העסקה המוצעת - מכירת אתרוג מרהיב בסכום אגדי למען הכוללים. לא ידוע מה דיברו ביניהם. בסיום השיחה התעניין הגביר: תאמר לי בדיוק כמה חסר לך בשביל האברכים: התשובה הייתה: 125,000. הוא התרצה ונתן לו את כל הסכום. וראש הכולל שב ארצה לחג הסוכות.

"מעשה מעניין שהייתי עד לו" סיפר הנכד שליט"א, אחר מראשי הכוללים התקשר מחו"ל שהוא רוצה ברכה שישיג מיליון דולר ביום אחד. סבא ברכו. תוך כדי הטלפון אחד מבאי הבית (היחיד שהיה בחדר) אמר לראש הכולל: "מחר נבוא לשדה התעופה לסחוב (לאסוף) את הכסף", כאבו פניו של סבא ואמר לו: "חבל, עכשיו קילקלת. כי כאלו דברים צריכים להיות ולהיעשות בשקט, שכמה פחות אנשים שידעו וכמה שפחות לדבר"."לפעמים היה מונע מאנשים לקחת על עצמם את העול הכספי של הישיבות. ולפעמים עודד והמריץ לפי החלטותיו, ולפי ראות עיניו. אולי לפי עוצמת דרגתם באמונה".

(מתוך הספר חכימא דיהודאי)

זכות משה הועילה

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע" מבאר רבינו אור החיים הקדוש, שעל משה ואהרן לא היתה מידת הדין מתוחה עליהם, אלא על שאר הצדיקים שהיו בתוך העדה. ומה שאמר "ואכלה אותם כרגע" לכאורה מיותר הוא, שהרי כבר אמר "רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך".

ויתבאר ע"פ המדרש שהביא רש"י על הכתוב "ויפול על פניו" זה בידם סרחון רביעי, בעגל במתאוננים במרגלים... עכ"ד, א"כ עון המרגלים קדם למחלוקת קרח. וגזירת הכליה שגזר ה' על אחר חטא המרגלים נתקיימה, אלא שהועילה תפילת משה שלא ימות העם כאיש אחד, אלא בהמשך זמן ארוך, א"כ העדה היתה כבר מחוייבת כליה. ולזה בא מאמר ה' כאן בחידוש הגזירה שיהיה כרגע, כלומר שלא יאריך להם הזמן כמו שנתרצה מקודם.

ולפי זה יובן, למה יגזור ה' מיתה על עדת ישראל שלא היתה ידם במעל? כיון שכבר היו ישראל מחוייבים מיתה בעון המרגלים, אלא שה' האריך להם אפו. ואמרו רז"ל (שבת לב.) שהשטן מקטרג בשעת הסכנה. וכיוצא בזה אמרו, שמי ששח בין ישתבח ליוצר, צריך לשוב לביתו ולא לשהות במלחמה, הגם שאין בזה החטא כדי להמית.

וראה ה' לצוות את משה ואהרן, להבדיל את הצדיקים מהעדה הרעה, כי זכות משה הועילה להגן בעד הצדיקים. אבל זולת זכות משה, לא היה בכח הצדיקים להתקיים. כי כבר נגזר עליהם מיתה בחטא המרגלים, ועתה ע"י אותו חטא שלא מיחו בקרח ועדתו, היו בכלל הכליה לולא זכות משה רבינו. ונמצא לפי זה, שעיקר דבר ה' אל משה "הבדלו מתוך העדה הזאת..." אינו אלא לעורר את משה רבינו להתפלל על הצדיקים, שלא ימותו עתה בשעת הסכנה.

ומדבריו הקדושים אנו למדים, כמה צריך האדם להיות נזהר משעה שמידת הדין מתוחה בעולם, שהרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ואולי יש בידו איזה חטא ועון שראוי הוא ליענש, אלא שה' מאריך אפו וממתין לשעה שמידת הדין מתוחה בעולם. ולכן בשעה שמידת הדין מתוחה בעולם צריך כל אחד לעורר את עצמו ולחזור בתשובה שלימה על חטאיו, ומאידך גיסא להוסיף בלימוד תורתינו הקדושה, אשר בכוחה להציל מכל גזירות קשות ורעות המתרגשות לבוא בעולם.

גלות טוניסיה

גלות תוניסיה הייתה המרכז הרוחני-תורני של יהדות צפון אפריקה בין המאה ה-8 למאה ה-11. חכמי העיר קירואן שבתוניסיה זכו להכרה מגאוני בבל, ובהמשך פעלו בעיר גדולי תורה כרבנו חננאל - פרשן התלמוד הנודע. הקהילות היהודיות בתוניסיה נחרבו עד היסוד עם עלייתה לשלטון של כת האל-מוואחדון בתוניסיה במאה ה-12. לאחר גירוש ספרד התיישבו בתוניסיה אנשי הלכה ותלמוד רבים כרבנים אברהם זכות, אברהם בן בקראט הלוי ומשה אלאשקר.

תרומה משמעותית להתפתחות התורנית יש לזקוף לזכות הרבנים מסעוד אלפאסי ושלמה פרץ שהגיעו ממרוקו לתוניסיה במאה ה-18 והחלו ללמד בה תורה. בתוך זמן קצר הצליחו להביא להתעוררות דתית.

בתוניסיה נוצרה ספרות תורנית ענפה בתחומי העיון בתלמוד, ההלכה, הקבלה והדרוש, אך לא נכתבו בה כלל ספרי הגות ופילוסופיה. מהמחצית השנייה של המאה ה-18 פנו רבים ללימוד הקבלה (כנראה בהשפעת הרב אברהם אִבּן מוסה ובנו הרב משה), ויש מהם שנודעו כגדולי המקובלים כרב יצחק טייב (מחבר "ערך השולחן") בתוניס, והרב משה עידן בג'רבה.

החיד"א, שביקר בתוניסיה ב-1774, תיאר בהתלהבות את התרשמותו מגדולת רבניה ולימודם המעמיק, וכן את תמיכתם הנדיבה ביהודי ארץ ישראל. על פי עדותו, מאה שנים קודם לכן, באמצע המאה ה-17 התחוללה מהפכה חינוכית בהנהגת הרבנים צמח צרפתי, אברהם הכהן ואברהם טייב, שעיקרה מעבר מלימוד גמרא עם רש"י ללימוד מעמיק של התלמוד עם בעלי התוספות. בשיטה החדשה, הניתוח של הסוגיה התלמודית לא נועד לשם הסקת מסקנות הלכתיות הלכה למעשה. שיטה זו, שכונתה "העיון התוניסאי", כללה למשל לימוד של סדר קודשים הדן בהלכות בית המקדש, אף שאינו נוהג הלכה למעשה. שינוי שיטת הלימוד הביא לפריחה אינטלקטואלית, ולפי עדותו של החיד"א, היו נערים רבים בבחינת "מְעיינים" גדולים.

עם הכיבוש הצרפתי ב-1881 הפכה תוניסיה לארץ חסות, וההשפעה הצרפתית ניכרה בקהילה היהודית בכל תחומי החיים. בהדרגה פינתה את מקומה הערבית התוניסאית לטובת השפה הצרפתית. רבים מבני הקהילה, שהייתה ביסודה מסורתית, הגיעו לידי משבר דתי שהתבטא ברמות שונות של התרחקות מן המסורת. המשבר הרוחני בקהילה היהודית בעיר תוניס היה חריף כל כך עד שנאלצו למנות רבנים מג'רבה, האי הסמוך.

בשנת 1864 נוסד הוועד המחוזי של כי"ח בתוניס שנערך להקמת בית ספר של הרשת. ניסיון זה נתקל בהתנגדות עזה של הבֵּיי, השליט המוסלמי, ושל הקאיד, מנהיג הקהילה היהודית, והתוכנית נגנזה. עם זאת בשנת 1878 הוקם בית הספר הראשון של כי"ח, והוסכם שהוא יתנהל על פי המסורת, מתוך מטרה שבוגריו יהיו משכילים יראי ה'. הקמת בית הספר של כי"ח זכתה לתמיכת רבנים חשובים וביניהם הרב ישראל זיתון, רבה הראשי של תוניס. בשנים הבאות הוקמו בתי ספר של כי"ח לבנים ולבנות בערים נוספות, ומספר התלמידים גדל בהתמדה, אולם בניגוד לציפיות, הקמת בתי הספר של כי"ח הגבירה מאוד את המגמה של עזיבת המסורת בקרב צעירי תוניסיה.

לעומת חכמי תוניס, רבני ג'רבה שמרו באדיקות על החינוך התורני והתנגדו לניסיונות להקים בית ספר של כי"ח באי.

האי ג'רבה, הנמצא בים התיכון מצפון לתוניסיה, היה מרכז יהודי נוסף בתוניסיה, בעל מאפיינים ייחודיים. באי חיה קהילה יהודית עתיקת יומין המיוחסת לימי שלמה המלך. תושבי האי המבודד הצליחו לשמר את המסורת באדיקות. לאורך הדורות הייתה הקהילה היהודית בג'רבה כפופה לרבני תוניס, אולם במחצית השנייה של המאה ה-19 חלה פריחה תורנית באי, ולנוכח המשבר הרוחני העמוק בתוניס, נטלה ג'רבה את הבכורה והפכה לגורם רב השפעה. הלימוד המקובל בג'רבה היה ממוקד בהלכה ("אליבא דהלכתא"), כלומר, לימוד התלמוד מתוך כוונה לגזור ממנו השלכות הלכתיות. את המהפכה הלימודית הנהיג הרב כלפון משה הכהן שהיה הרב הראשי של ג'רבה. עד ימיו עסקו תלמידי החכמים בעיקר בלימוד בשיטת "העיון התוניסאי". הרב כלפון, לעומת זאת, לימד את כללי הפסיקה בצורה שיטתית ויסודית. הוא העמיד שדרה של פוסקים בהלכה ובראשם הרב רחמים חויתא

הכהן, ממשיך דרכו. הגישה החינוכית הג'רבאית ראתה בכתיבת חידושי תורה חלק בלתי נפרד מלימוד התורה. עם הקמת בתי דפוס באי במאה ה-20, יצאו לאור ספרים תורניים רבים.

הציונות תפסה מקום חשוב בתוניסיה כולה, אך העלייה מתוניסיה לארץ לאחר הקמת המדינה הייתה דלילה יחסית ונפרסה על פני שנים רבות; חלק גדול מן היהודים היגרו לצרפת.

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net